

A Keglevich család tornai arisztokrata rezidenciája The aristocratic residence of the Keglevich family in Turňa nad Bodvou

JANURA T.¹, HAVIAROVÁ M.²

¹Historický ústav SAV, v. v. i., histjanu@savba.sk

²Magánkutató, michaela.haviarova@gmail.com

Absztrakt.

*A falazott rezidenciát Keglevich III. Miklós (*1630 †1692) építtette ki, aki 1646-ban bárói, 1687-ben grófi rangot szerzett. 1649–1692 között Torna vármegye főispáni tisztjét is betöltötte. III. Miklós jelentős szerepet vállalt az oszmánellenes harcokban is Somogy vármegyében és a Muraközben. Abból a kastélyból, amit ő építtetett, csak a körfal és két hengeres sarokbástya maradt meg. A 18. század második felében a kastély Keglevich II. József (*1729 †1798) gróf kezébe került, aki karrierje elején kamarásként szolgált egy főherceg és a későbbi császár, II. József udvarán. Tíz évet töltött diplomáciai küldetéseken követként Madridban és Szentpéterváron, gróf Eszterházy Miklós osztrák követ mellett. 1767–1798 között Torna megyei főispán volt, és 1772–1794 között a magyar korona egyik őrzőjének a szerepét is betöltötte. 1794–1795 között magyar királyi lovászmester volt. 1771-ben Mária Terézia a Szent István rend lovagkeresztjével tüntette ki. Keglevich II. József 1770-ben jelentősen átépíttette a családi kastélyt. Akkor a régi lakószárnyat majdnem teljesen szanálták és építtetett egy újat, valamint a keleti szárnyat is átépítették. Az építkezések eredménye a jelenlegi egytraktusú északi szárny lett egyenes mennyezettel. A termek díszítés nélküliek lettek fehér festéssel és fekete lábazattal.*

Kulcsszavak: tornai kastély, építészettörténeti kutatás, Keglevich III. Miklós, Keglevich II. József

Abstract.

*The walled residence was built by Nicholas (III.) Keglevich (*1630 †1692), who was promoted to the Count-ship in 1646 and to the Baron-ship in 1687. In the years 1649 - 1692 he held the head position of the Turna County. Nicholas was significantly involved in anti-Ottoman battles, especially at the Interzímur and Somogy counties. Only the perimeter wall and two corner cylindrical bastions have been preserved from the manor built to this day. In the middle of the 18th century the mansion passed into the hands of Count Joseph (II.) Keglevich (*1729 †1798), who at the beginning of his career served as a valet in the court of Archduke and later Emperor Joseph II. He spent ten years in the diplomatic service as a legate in the courts of Madrid and St. Petersburg alongside the Austrian envoy of Count Nicholas Eszterházy. In the years 1767 - 1798 he held the position of the head of the Turna county, in the years 1772 - 1794 he was one of the guardians of the Hungarian crown and in the years 1794 - 1795 the office of the Hungarian royal stableman. In 1771, Maria Theresa awarded him the Commander's Cross of the Order of St. Stephen. Jozef (II.) Keglevich had the family manor house rebuilt in 1770. At that time the old residential wing almost completely redeveloped and built a new*

¹ ORCID azonosító: 0000-0002-1586-7112

² ORCID azonosító: 0009-0009-4380-5945

one, while the eastern wing was rebuilt. The construction activities resulted in the current one-wing northern wing with flat ceilings. They created the rooms without any decoration, with only white paint and black plinth.

Keywords: the manor house Turňa nad Bodvou, architectural-historical developmet, Keglevich III. Nicholas, Keglevich II. Joseph

JEL Kód: B00

Bevezetés

A magyar és a szlovák historiográfiában egyaránt nagy hagyománya van a magyarországi nemesi rezidenciák kutatásának. Sokáig azonban a kutatók a nagyobb és művészettörténeti, valamint a történelmi szempontból kiemelkedő kastélyokra fókuszáltak. Jelen tanulmányban nem lenne célszerű felsorolni az összes olyan összefoglaló jellegű művet, amelyek a magyarországi reneszánsz, barokk és klasszicista építészettel foglalkoztak, mivel ezek nem tértek ki írásunk tárgyára, a tornai kastélyra (ma Turňa nad Bodvou, Szlovákia). A kivételek közé tartozik H. Takács Marianna, aki a Magyarországi udvarházak és kastélyok c. munkában a 245. oldalon három bekezdésnyi szöveget szentelt a témának a Magyar Nemzeti Levéltár Budapesten őrzött Urbaria et conscriptiones fondjának kivonatai alapján. Ugyanebből a fondból merített a kastélyt érintő rövid írásában Sárközy Sebestyén is a 100. oldalon *A történeti Torna megye településtopográfiája* c. könyvben. Viszont a szerző nem dolgozott a jelen tanulmányban felhasznált levéltári forrással. A tornai kastély nem került be abba a legújabb, összegző jellegű publikációba sem, melyet Karczag Ákos és Szabó Tibor adtak ki *Felvidék és Kárpátalja erődített helyei* címen.

A tornai kastély mai formájában korántsem tölt be olyan fontos szerepet, mint a 17. század második és a 18. század első felében. Akkoriban ugyanis a Keglevich család magyarországi ágának egyik fő rezidenciája volt. Az objektumot eredetileg úgy tervezték meg, mint egy nagy reneszánsz arisztokrata rezidenciát, amely erődített részekkel is rendelkezett. Az eredeti lakóhely a 18. századi aszanációk következtében megszűnt létezni, így nem lehetséges történelmi és építészeti szempontból jellemezni. Amíg a 18. század első harmadában az inventáriumok a Keglevich család barokk berendezéseiről és gazdagon berendezett lakóhelyiségeiről tanúskodnak, a század másik felében Torna rezidenciái jelentősége fokozatosan csökkent, amíg csupán az uradalom igazgatásának a székhelyévé nem vált. Akkoriban ugyanis a család Kistapolcsányon vagy Pétervásárban lévő kastélyait, illetve a bécsi, pozsonyi és pesti házeit részesítette előnyben.

1. A kutatás célja

A kutatás fő célja a tornai kastély átfogó történetének a feldolgozása volt. A kutatást a műemlék tulajdonosának azon szándéka ösztönözte, hogy teljességében felújítsa és revitalizálja az egykori uradalmi székhelyet. A tulajdonosnak az egykori nemesi rezidenciának a megmentésére irányuló szándéka egy építészettörténeti és egy történettudományi kutatás megrendeléséhez vezetett 2015-ben. Az előbbi Haviarová Michaela, az utóbbit Janura Tomáš végezte el. A fő kutatási kérdés az épület építéstörténetének periodizációja és a konkrét tulajdonosok nevével való összekapcsolása, valamint a művészeti értékkel bíró elemek leírása volt. Szintén ide tartozott az épület fejlődésének a besorolása a nemesi rezidenciák építészettörténetébe.

A tornai kastély eredeti dokumentációjának feldolgozása során nem helyeztünk hangsúlyt az épület a Keglevich család tágabb rezidenciahálózatába való besorolásába, mivel az ilyen jellegű információk nem voltak fontosak a kutatás szempontjából. Ezért a jelen tanulmányban hangsúlyt helyeztünk Torna helyzetére a családi rezidenciahálózaton belül is. A család fokozatosan kiépített széleskörű rezidenciahálózata ugyanis nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a tornai kastély idővel a Keglevich család érdeklődésének a perifériájára került. Ez nem változott azután sem, hogy az épületet más privilegizált családoknak adták el. Jelen kézirat elkészítésénél az előző szöveggel szemben újabb levéltári kutatásokat végeztünk azzal a céllal, hogy újabb történeti adatokkal bővítsük a kutatási eredményeket.

Egyben szeretnénk felhívni az olvasó figyelmét, hogy a kutatás célja nem az volt, hogy meghatározzuk vagy felvázoljuk az épület jövőbeli kihasználásának a lehetőségeit. Ez teljes mértékben a jelenlegi tulajdonos hatáskörébe tartozik, és annak jövőbeli, számunkra még ismeretlen döntéseitől függ, mivel a kastéllyal kapcsolatos kutatásokat és a jövőbeli felújításokat teljes mértékben a saját forrásaiból téríti. Az államnak és közintézményeknek nincs semmilyen kompetenciájuk az épülettel való rendelkezésre, és egyben nem is mutattak semmilyen érdeklődést az együttműködésre a kastélyban rejlő potenciál jövőbeli turisztikai hasznosításával kapcsolatban.

2. Módszertan és felhasznált források

A védett műemlékek interdiszciplináris kutatásánál több vizsgálati módszer eredményeit kell figyelembe venni, amelyek által új információkhoz jutunk egy konkrét épület fejlődéséről. Az építészettörténeti kutatás alapvető módszereihez tartozik a szondázó falkutatás, a beltéri és kültéri objektumok, a tetőkonstrukció és egyéb részletek vizsgálata. A feltárt szondák analízise az egyes építészeti fázisok kiértékeléséhez, ezen fázisok terjedelmének meghatározásához és periodizációjukhoz vezet. A történettudományi és levéltári kutatás alapvető feltétele az összes ismert és hozzáférhető forrás tanulmányozása és kritikája. Az építészettörténeti kutatás számára releváns információk – inventáriumok, összeírások, vagyoneelosztások és az egyes tulajdonosok konkrét társadalmi helyzetének a vizsgálata – kiszzelektálása után a kutatási jelentés megírása következik. Ezután komparációs módszerrel kiértékelésre kerülnek mindkét kutatófél eredményei és elkészülésre kerül az objektum fejlődésének történettudományi analízise. A tornai kastély esetében az interdiszciplináris kutatócsapatot Kyncl Tomáš erősítette, aki elvégezte az objektum eredeti faszerkezeteinek és egyéb fából készült részeinek dendrokronológiai vizsgálatát. Az ő eredményei a többi kutatással összevetve a néhai nemesi rezidencia építészeti fázisainak a még effektívebb kiértékeléséhez vezettek.

Mint már azt írtuk, a kastély kutatásánál a vizsgálódás két alapvető tárgyát a mai formában megmaradt építészeti objektum és a fennmaradt levéltári források képezik. A tornai kastély esetében az architektonikai fejlődés komplex kiértékelésénél az volt az alapvető probléma, hogy a 20. század második felében az épületnek több mint a felét szanálták. Ennek főleg arra volt hatása, hogy a Keglevich család néhai fő reprezentatív és lakóhelyiségei, melyek a 17. és 18. század első feléből származtak, teljesen eltűntek és nem lehetett őket összehasonlítani a család Magyarország más területein fennmaradt lakhelyeivel. A mai napig fennmaradt részek csupán az eredetileg védelmi funkciókat ellátó építmény maradványai, melyek hozzáépítkezéssel a gazdasági épületek, illetve az uradalom tisztviselői és alkalmazottai számára fenntartott termek részeivé váltak. Ezen maradványok összehasonlítása sem lett volna célszerű a többi, Keglevich család által használt épülettel, mivel az említett termek inkább utilitárius jellegűek voltak, és a művészeti minőség igényét mellőzve lettek kialakítva. Jelen tanulmányban a levéltári források szempontjából a kutatás elsődleges információforrását a Keglevich család (P 421) fondja képezte, amely a Magyar Nemzeti Levéltár budapesti Országos Levéltárában található.

3. A kastély sorsa a 17. században

A néhai földesúri Torna város a középkortól a tornai váruradalom része volt, majd az újkor folyamán a közigazgatási központjává vált. A 17. század első felében a városban felépült a Magóch kúria, amelyet 1612. június 2-án elosztottak egymás között az örökösök az új várbirtokosokkal, azaz a Káthay és a Móricz család képviselőivel. A későbbi források szerint ekkor még csak faépítményről beszélhetünk, mivel ebben az időszakban még mindig a helyi vár látta el az erősített székhely szerepét. A tornai kúria ezért valószínűleg az uradalom effektívebb irányítására szolgált, illetve mint alkalmi lakhely, amikor épp nem állt fenn semmilyen katonai fenyegetés.

Nagyjából 1630 körül Móricz Borbála feleségül ment Keglevich II. Miklóshoz (*1605 †1649) és a Keglevich család ezáltal jutott először részesedéshez az uradalomból. II. Miklós a házasság által részesedéshez jutott a várból és az alatta található földesúri város földbirtokaiból is. Itt II. Miklós

feltételezhetően csupán fából építettett egy kúriát, melynek létezését az írott források először 1636-ban említik, amikor II. Miklós egy iratot az ő „*tornai kúriájában*” szignózott.

3.1. A kastély keletkezése Keglevich III. Miklós idejében

A kőfalakkal rendelkező rezidencia kiépítése Keglevich III. Miklós (□1630 †1692) személyéhez köthető, aki Keglevich II. Miklós fia volt és idővel beemelkedett a magyar arisztokráciába. 1646-ban bárói rangot szerzett és ugyanebben az időben a diósgyőri főkapitány posztját is elnyerte. A kapitányi poszt lelkiismeretes betöltésének köszönhetően 1649. április 30-án III. Ferdinánd kinevezte Torna vármegye főispánjává, mely a tisztséget haláláig betöltötte. 1660-ban III. Miklós feleségül vette Czobor Éva Magdolna grófnőt, és végül 1687. augusztus 4-én I. Lipót császár grófi rangra emelte őt.

Keglevich III. Miklós az oszmánellenes harcokban is hírnévre tett szert. Sikeresen harcolt a török ellen a Muraköz területén 1663 novemberében. Ugyanígy szerepelt a Somogy vármegyei Berzence és Babócsa várak elfoglalásánál 1664 telén. A harci tevékenységének köszönhetően a már említett tisztségek mellé III. Miklóst kinevezték aransarkantyús lovaggá és császári-királyi kamarássá. Ráadásul a Habsburg-ellenes felkelések során mindvégig hű Habsburg-párti maradt.

Keglevich III. Miklós fontos társadalmi helyzetének szerepe volt az új rezidenciájának kiépítésénél is. Bár az új rezidenciát 1661 és 1665-ben „kúria”-ként említik, már 1663-ban megjelenik vele kapcsolatban a „kastély” elnevezés is, és az 1670-es, 1680-as évek folyamán a kúria kifejezést az említett rezidenciával kapcsolatban már nem használták. Egy későbbi, 1732. február 22-én kelt összeírás szerint a kastélyt III. Miklós 1681-ben építette. Egy másik, 1765-ben keletkezett összeírás adatai alapján viszont azt is lehet feltételezni, hogy az 1681-es év csupán a kastély felújítását jelzi, miután tűz pusztította Thököly Imre felkelése során.

2015-ben a kastélyban elvégeztek egy műemléki építészeti-történelmi kutatást, amely bebizonyította, hogy az eredeti nagyszabású kastélyból csak az erődítmény egy része maradt meg a gazdasági épületekkel. Magát a lakhelynek a szárnyát később szanálták. Megmaradt két hengeres sarki bástya, melyek magas várfallal vannak összekötve. Ezeket a korábbi korokban többször átépítették, és ezért az eredeti részleteikből nagyon kevés maradt fenn. A kétszintes bástyák zártak voltak és a belterükben vakolva voltak, valószínűleg festés nélkül. A várfal belterét szintén vakolták és fehérre festették. Az eredeti magassága nem ismert, mivel később átépítették.

A tornai kastélyt az eseménydús 17. század alatt építették, amikor a helyi vár több támadásnak volt kitéve és vélhetőleg emiatt lett ellátva tekintélyes erődítméssel. A mai Szlovákia területén több olyan kastély is fennmaradt, amely hengeres sarki bástyákkal rendelkezik, de nagyon kevés olyan létezik, amely reneszánsz peremes várfallal vagy fallal van ellátva. Egy példa az ilyenfajta megerősített kastélyra sarki bástyákkal Belavary Miklós licsérdi (Licsérd, ma Ličartovce Szlovákia) kastélya, amely 1658-ban épült.

A következő építkezési fázisban, valószínűleg miután Tornát Thököly Imre felkelése alatt felégették, kiépítettek egy többszintes bejárati kaput, amely máig átjáróként szolgál. A földszinten hordó boltozattal látták el, az emeleten valószínűleg egyenes mennyezet volt. A déli bástya és a kapu között egy helyiséget alakítottak ki, amely később biztosan börtönként szolgált. Nem maradtak fenn a maradványai a kapu esetleges kőportáljának, ezért vélhetőleg csak a mai napig megmaradt kő kapubéllettel rendelkezett. A kapu felső emeletét valószínűleg egy várfal melletti kültéri folyosó segítségével lehetett megközelíteni.

Keglevich III. Miklós a végrendeletét 1691. július 30-án fogalmazta meg Vinicán, Varasd vármegyében (a mai Horvátországban). Kérte, hogy római katolikus rítus keretében temessék el a legközelebbi családi kriptában. Kívánsága szerint a kassai jezsuita templom és a tornai plébániatemplom ezer magyar forintot kapott. A Torna vármegyei Szádalmás (ma Jablonov nad Turňou, Szlovákia) szőlőinek bevételeit a jövőben a tornai plébániatemplom javítására kellett fordítani. Miklós ezenfelül meghagyta, hogy a lelke üdvösségéért bemutatott misékre fordítsanak 3000 rajnai forintot, illetve 150 rajnai forintot osszanak szét a szegények és koldusok között. A vinicai kastélyban, amit saját maga építettett, a hozzá tartozó uradalommal együtt haláláig a hátrahagyott feleségének, Czobor Éva Magdolnának kellett élnie és gazdálkodnia. Miklós akarata szerint a horvát és magyar birtokokat fiaik, gróf Keglevich I. Ádám (□1666 †1713) és gróf Keglevich II. Zsigmond (□1668 †1709) örökölték.

3.2. Keglevich I. Ádám időszaka

Apjuk halála után a fiútestvérek csupán szóban egyeztek meg abban, hogy a tornai uradalomból álló birtokokat az idősebb testvér, Keglevich I. Ádám veszi át, aki még az apa mellett részt vett az 1680-as években több katonai összecsapásban a horvát-szlavón bánóság területén a horvát bánok vezetésével az oszmánok ellen. I. Ádám személyesen harcolt Érsekújvár török alóli felszabadításánál is 1685 augusztusában, és Buda elfoglalásánál 1686 szeptemberében szintén jelen volt. Továbbá részt vett a pfalzi örökösödési háborúban XIV. Lajos francia király azon törekvései ellen, hogy elfoglalja a birodalom egyes részeit. Mivel Magyarországon I. Ádám igazgatta a családi birtokokat, ezért I. Lipót császár az apja halála után 1692. május 12-én kinevezte új tornai főispánná és ezt a tisztséget haláláig betöltötte. A dinasztiahoz való hűségének köszönhetően 1695. január 29-én kinevezték a fizetett magyar királyi tanácsadók közé.

Hat évvel Keglevich III. Miklós halála után kiállítottak egy írásbeli igazolást a fennmaradt vagyon elosztásával kapcsolatban. 1697. október 25-én Zágrábban az ottani káptalan előtt találkoztak a fiai, I. Ádám és II. Zsigmond, és szerződést kötöttek a vagyon elosztásáról. A fiatalabb fiú, II. Zsigmond átvette a horvát birtokokat Varasd vármegyében, konkrétan Kostel váruradalmát, a Dubravai kúriát (ma Pregrada városrésze), egy részt a Krapinai váruradalomból és a *Praznoi* kúriából (a helynevet nem sikerült azonosítani). II. Zsigmond emellett kiválthatott további birtokrészeket a Varasd vármegyében és Magyarországon Baranya vármegyében, amelyeket még az elődeik zálogosítottak el.

Az idősebb testvér, I. Keglevich Ádám, akit időközben kineveztek császári-királyi kamarássá, hozzájutott a vinicai váruradalom egy részéhez Varasd vármegyében és egy részhez az opekai kúriában (ma Marčan része). Ezenfelül I. Ádám Magyarországon megkapta Torna vármegyében a tornai várduradalmat; Abaúj vármegyében az encsi kúriát az encsi, ináncsi és vizsolyi birtokokkal; Borsod vármegyében Vámost (ma Sajóvámos); Heves vármegyében Pétervásárt. I. Ádám örökölte az anyjuk utáni részeket is Éleskő várában (Ostrý Kameň, Szlovákia) és a morvaszentjánosi kúriában Pozsony vármegyében. A vagyon, melyet az oszmánoktól visszafoglalt területekről szereztek meg fokozatosan a császári sereg előrenyomulásának köszönhetően, szintén I. Ádám tulajdonába került.

Mivel Keglevich I. Ádám a Habsburgok tántoríthatatlan híve volt, ezért II. Rákóczi Ferenc felkelésének a kitörése után el kellett hagynia Tornát. Mialatt I. Ádám a testvérénél és a rokonainál tartózkodott Horvátországban, a felkelők kihasználták távollétét és feldúlták az elhagyatott birtokait. Ekkor a tornai kastélyt is felégették. Ezért megkérte a bécsi udvart, hogy nevezzék ki kapitánnyá Horvátország területén, hogy bekapcsolódhasson a további oszmánellenes harcokba. Tekintettel a csáktornyai csatában (mai Horvátország területe) elért katonai sikereire 1705. március 31-én I. Lipót előléptette generális-főstrázsamesterré. Ehhez a tisztséghez 1705. április 4-én írásban gratulált neki a korszak egyik legkiemelkedőbb hadvezére, *Savoyai Eugén* herceg. I. Lipót halála után az utóda, I. József császár 1708. május 22-én szintén megerősítette Keglevich I. Ádámot generális-főstrázsamesteri tisztségében.

4. A kastély sorsa a 18. században

Keglevich I. Ádám halálakor két fia, gróf Keglevich I. József (□1700 †1765) és gróf Keglevich I. Gábor (□1710 †1769) még kiskorúak voltak. Ezért örökölt birtokaikat Pozsony, Pest és Torna vármegyék területén ideiglenesen az édesanyjuk, Pethő Mária Magdolna grófnő (□1681 †1753) igazgatta. Csak miután a fiatalabb testvér, I. Gábor betöltötte a 22. életévét, akkor fogtak hozzá az örökség elosztásához, amelyen addig közösen gazdálkodtak. A testvérek Budán, 1732. június 24-én úgy döntöttek, hogy az idősebb, I. József átveszi a tornai uradalmat, amely a Torna vármegyében található mezőváros Tornából és néhány egész faluból állt. Ezek közé tartozott Barka (ma Bôrka, Szlovákia), Udvarnok (szlovákul Dvorníky, ma Méhészudvarnok, szlovákul Dvorníky-Včeláre Szlovákia), Ájfalucska (ma Hačava, Szlovákia), Áj (ma Háj, Szlovákia), Tornahorvát (ma Chorvát, Szlovákia), Lucska (ma Lúčka, Szlovákia), Újfalú (ma Turnianska Nová Ves, Szlovákia)). Továbbá megkapta az Abaúj vármegyében található egész Encs és Ináncs falvakat és bizonyos részeket Szentandrás (ma Hernádszentandrás), Vizsoly és Felsőfügöd (ma Encs része) falvakban. Megörökölt még három egész falut Borsod vármegyében és szőlőket Abaúj és Zemplén vármegyében. A Borsod

vármegyében örökölt faluk a következők voltak: Debrétét, Viszlót és a mai Tornaszentjakabot, melyet akkor Szentjakabnak neveztek.

4.1. *Keglevich I. József időszaka*

A fiatalabb testvér, Keglevich I. Gábor megkapta a nagykátai uradalmat Pest vármegyében és néhány részt az éleskői (Ostrý Kameň) uradalomban Pozsony vármegyében. Nagykőrös mezővárost a Pesti vármegyében két részre osztották, melynek egy része már a megegyezés idejében el volt zálogosítva Gábor sógornője, Thavonath Teréz bárónő részére (*1706 †1774). Mivel az édesapjuk egyetlen székhelyét, a tornai kastélyt Keglevich I. József szerezte meg, az értékéből ki kellett fizetnie I. Gábornak 1300 forintot, hogy a fiatalabb testvér szintén megfelelő rezidenciát építhessen magának. A családi iratok I. József gondozásában maradtak, de köteles volt készíttetni egy elenchust a levéltárról és átadni azt I. Gábornak. Az arany és ezüst családi ékszerek szintén I. József birtokában maradtak.

4.1.1. A kastély formája és beltéri elrendezése 1732-ben

Még azelőtt, hogy létrejött volna a megegyezés a vagyon elosztásáról, 1732. február 22-én Torna vármegye képviselői elkészítették az ottani uradalom ingatlanainak összeírását. Ebben az összeírásban részletesen leírták a téglalap alaprajzú kastély egyes részeit, amely egy kisebb magaslaton volt található és két szárnyal rendelkezett, mely közül a keleti „*bástya formájában*” volt kiépítve. A rezidenciába bejáratként egy nagy kapu vezetett a keleti szárny bal oldalán. Balra a bejárat kaputól egy „*kis szoba*” volt ablakkal, amely a börtönhöz vezetett. Ide helyezték el azokat a személyeket, akiket a földesúri vagy vármegyei bíróság ítél el. A „*kis szoba*” kapcsán megjegyezzük, hogy tanulmány eredetileg szlovákul volt megírva, ahol a *svetlica* szó szerepelt. A levéltári forrásokban a termék leírása kapcsán legtöbbször a *cubiculum* szó volt található. Ez a szerzők döntése alapján a magyar szövegben úgy lett fordítva, mint *szoba*. Tudatában vagyunk, hogy a korabeli nyelvhasználatra való tekintettel a *ház* kifejezés is korrekt lett volna.

A kapu felett egy szoba volt két ablakkal és egy egyszerű kályhával. Ehhez a két szobához egy kis pitvar tartozott, amely „*konyha módjára*” volt kiépítve és egy nagy falazott kéménnyel rendelkezett. Mindkét teremnek deszka padlója volt és zsindelettel borította őket. A pitvarba falépcsőn vezetett az út. A kapu oldalánál a folyosó előtt egy tizenkét öl mély kút volt.

Az udvarnak az északi részén egy reprezentatív lakószárny volt. Előtte húzódott egy folyosó, amely szintén falépcsőn keresztül volt megközelíthető. Ezt a folyosót az összeírás előtt nem sokkal újította fel és festette ki pirosra Keglevich I. József. A folyosó egyenesen a „*nagy palotába*” vezetett, melynek két nagy ablaka volt és egy zöld, csempézett kályha kemence volt benne „*modern módra*”. A falon az elhunyt I. József király és a felesége, Amália királyné képe függött, illetve az akkori uralkodó III. Károly király képmása és az ő felesége, Erzsébet Krisztina királyné képe. A teremben látható volt Czobor Éva Magdolna elhunyt fiútestvérének, Czobor II. Ádám generálisnak és grófnak a képe is. A terem nélkülözhetetlen része volt egy nem sokkal korábban megjavított régi konyhaszekrény is. A *palotához* tartozott József szobája is, melynek két nagy ablaka volt és amelyben egy új, zöld, csempézett kályha is volt. Ebben a teremben voltak láthatóak a családtagok festményei: az elhunyt Keglevich I. Ádámé, a feleségéé, Pethő Mária Magdolnáé és két gyermeküké, I. Józsefé és I. Gáboré. A terem egy ágy egészítette ki, amely zöldre volt festve, és egy régi íróasztal, üveggel díszítve. József terme mellett volt található „*a grófnő szobája*”, tehát József feleségéé, Thavonath Teréziáé, két nagy ablakkal és egy ugyanolyan új, zöld, csempézett kályha kemencével, melyet a férje szerzett be. A házastársak a „*nagy palotát*” és a két szobát különféle festményekkel és képekkel díszítették.

A „*grófnő szobájából*” volt az átjáró a „*lakások szobájába*”, amelynek szintén két ablaka volt, és ugyanúgy megtalálható volt benne egy zöld, csempézett kályha és egy zöldre festett szekrény. Onnan nyílt egy ajtó a kamrába, amit például a zöldségek tárolására használtak. A kamrából egy kijárat vezetett a pitvarba. Innen nem csak a két házastárs szobájába lehetett bemenni, hanem a lakájokéba és az udvarra is. Egy másik pitvari ajtón keresztül lehetett bemenni abba a két ablakkal ellátott szobába, melynek közös kályhája volt a „*lakások szobájának*” oldalával, melyben akkoriban a tulajdonosok fiai éltek. Vélhetőleg ehhez kapcsolódott a „*vendégszoba*” két ablakkal és egy nemrég elkészült csempés kályha kemencével. Az összes említett szoba fenyődeszkából készített mennyezettel és padlóval rendelkezett, melyek még Keglevich I. Ádám idejéből származtak. A *palota* (palota mint díszterem) és

a szobák előtt a déli oldalon egy kis díszkerttel rendelkező udvart alakítottak ki még Keglevich I. József és Thavonath Terézia idejében.

A „nagy palota” és a házaspár két szobája alatt egy „*nagy pince*” terült el, melyben száz gönci hordó fért el. A második, „*kisebb pince*”, amely a termés és más szükséges dolgok megőrzésére szolgált, a többi szoba alatt volt. Mindkét pincébe a bejárat az említett folyosónak a lenti részéből vezetett. A „grófnő szobájának” a nyugati oldalán egy fából készült állomáshelyet helyeztek el a hintóknak. Az északi szárny a keleti szárnytól húsz lépésre volt. A keleti szárnyban egy falazott „*nagy konyha*” volt egy nagy kéménnyel, és onnan vezetett az út a szakácsszobába. Mellette állott a cselédszoba, ahova szintén a pitvarból lehetett bejutni, és onnan be lehetett menni a kéta blakos szobába is, amely közönséges kályhával volt ellátva, és az udvarról is hozzáférhető volt. A pitvarból át lehetett menni a másik szobába is és abból pedig a kamrába, mely két istállóval volt szomszédos, hozzávetőlegesen 20 ló számára. A konyha kivételével minden említett termet, beleértve az istállót, fából építettek. Ezeket a termeket hozzákapcsolták a keleti falhoz, amely a két sarokbástyával rendelkezett, és mésszel fehérítették őket. Az egyik bástya az északkeleti oldalon kapcsolódott az istálló végéhez. A másik bástya a délkeleti oldalon egy szobával rendelkezett az emeleten és eggyel a földszinten. A kastélyon zsindelet volt, mely az időjárás hatásai miatt javításra szorult. Kizárólag azok a részei nem szorultak javításra, melyek a „*gróf úr és grófné szobája*” felett voltak.

Ahogy már említettük, „*a nagy palotából*”, valamint „*a gróf és grófné szobájának*” ablakából látható volt a felújított kis díszkert a déli oldalon, de a nagy halastó is a három bő forrással, melyek még az erős téli hidegben is megőrizték a hőmérsékletüket, ezért a vizük soha nem fagyott be. A halastóban halakat tenyésztettek, melyek a grófi házaspár mindennapi szükségleteit szolgálták. A halastavon kétkerekű malmot is kiépítettek. Egy másik, majdnem teljesen náddal benőtt halastavon pedig egy egykerekű malom volt. A (földesúri) mezővárosnál sörfőzde működött ott, ahol a nagyobb halastóból kifolyt a víz. Az említett kert nem volt megfelelő az arisztokrata pár reprezentatív céljaira, ezért Keglevich I. József a földesúri mezőváros végén egy nagy, úri kertet építtetett ki. Ez a királyi út jobb felén volt található, amely Szádudvarnokról és Bódvavendégiből vezetett. A kertbe egy nagy kapun keresztül vezetett az út, ahol fölötté egy filagória, vagyis kerti ház volt kiépítve.

Keglevich I. József az arisztokrata társaság előkelő képviselőihez tartozott. A karrierében segítették azok a kapcsolatok is, melyeket Bécsben szerzett, ahol fiatal korában, VI. Károly császár udvarában, 1720 és 1728 között a nemesi apródok közé tartozott. Az uralkodó József udvari szolgálataival való elégedettségét azzal fejezte ki, hogy 1720. november 11-én kinevezte az új tornai főispánná, amely posztot haláláig betölthette. Később megszerezte a császári és királyi tanácsos tisztjét is, és az 1730-as évek közepéig bizonyíthatóan Tornában tartózkodott. A helyzet akkor változott meg, amikor 1735. február 3-án kinevezték a Magyar Királyi Helytartótanács tanácsosává, ahol harminc évig, azaz a haláláig működött. Mivel a helytartóság Pozsonyban székel, a legtöbb idejét ezután már a királyság fő adminisztratív városában töltötte. A Bécshez való közeli tartózkodásának és a lelkiismeretes munkájának köszönhetően a császári és királyi tanácsos kamarás és titkos tanácsos tisztjében részesült. Férjével együtt a feleségnek, Thavonath Teréznek is emelkedett a státusza. Őt 1747. szeptember 14-én az özvegy császárné Erzsébet Krisztina a legelőkelőbb női dinasztikus rend, azaz a Csillagkeresztes Rend tagjává nevezte ki. I. Józsefet halála előtt egy évvel, 1764-ben még a magyar korona egyik őrzőjének is kinevezték.

4.1.2. A kastély javításai a 18. század felében

Miután Keglevich I. József távozott Tornából, már nem fektetett több pénzt a kastély felújításába és emiatt az épület hanyatlásnak indult. Ezért az uradalom utolsó, 1758-ból származó összeírása szerint „*az utolsó napokban a romjait volt kénytelen felújítani*”.

Az írásban is feljegyzett javítások bizonyítéka egy említés egy kétszintes épület hozzáépítéséről a bejárat kapuhoz. Az épületbővítmeny három helyiséggel rendelkezett, egyenes mennyezetrel. Az újabb javítások miatt nem maradt meg az ablakok, ajtók és a mennyezet eredeti formája. A helyiségek jellege arra utal, hogy gazdasági célokra szolgáltak. A kastély fából készült részeinek dendrokronológiai vizsgálatát Ing. T. Kyncl végezte az építészettörténeti kutatások keretében. A dendrokronológiai vizsgálat a fákat, melyekből az új falazat vastagságában merevítő gerendákat faragtak, az 1752-1753-as évekre datálta, ami megerősíti azt a feltételezést, miszerint a helyiségeket 1753-ig vagy nem sokkal azután építették.

4.1.3. A kastély 1765-ből származó leírása

A tornai rezidencia állapotáról az említett újítások után egy 1765-ben készített uradalmi összeírásban maradtak fenn adatok. A kétszárnyú kastély négyzet alakban, kőfalakkal volt elkerítve. A fő, reprezentatív és a lakhelyül szolgáló északi szárny két szinttel rendelkezett. A szuterénben egy szoba, a sáfárház és pincék voltak találhatóak. Az emelt földszinten hat fűtött szoba volt fa gerendákkal ellátott mennyezettel és egy *bolt*. A *bolt* ebben az értelemben egy, főleg emeleten található, boltíves termet jelent. Ezt a „*palota*” egészítette ki egy különálló bejárati lépcsővel és ablakokkal, melyek a déli irányba néztek. Az említett hat szoba és a bolt használatát még pontosabban leírták. A délre néző szobák (számuk ismeretlen), társasági helyiségekként szolgáltak, és az épület szegletében egy hálószoba csatlakozott hozzájuk. A hálószobából északi szárnyon az északi oldalra lehetett átjutni egy másik „*boltos*” szobába. Ennek az egyik sarkában egykor a lakájoknak fenntartott hely volt. Onnan a pitvarocska ihető belépni, abból pedig ki lehetett jutni a kertbe és a konyhához. A pitvarocska mögött az északi oldalon kelet felé további szobák voltak (számuk ismeretlen), illetve egy étkező a hivatalnokok számára és egy „vendégszoba”, melynek a „palotába” nyílt az ajtaja. Az északi szárny nyugati oldalához egy szekérszín csatlakozott a hintók számára.

A keleti szárny külső falánál az északi oldalon régi fa épületek álltak, pontosabban egy konyha, a szakács szobája, a cselédház, a kamrácska és az istálló, amely a borjúk telelésére szolgált. A keleti szárny déli végén kétszintes kör alakú falazott bástya volt látható, melynek a felső része kápolnaként funkcionált és a lenti része pedig raktárként különféle dolgok tárolására. A keleti oldalon vezető falban egy kaput csináltak és fölé helyezték a kulcsár lakórészét és a közte és a bástya közötti térbe pedig a konyhát. A kápolnát és a lakórészeket a bástyában falépcsőn lehetett megközelíteni. A kapunál volt a „*portás szobája*”, az ő gondjaira volt bízva az úri börtön, amely a bástya és a kulcsár pitvarocskája alatt volt. A kastély ablakai alatt fák nőttek a gyümölcsöskertben, és alatta terült el egy „*nagy halastó*”, amelyben víz soha nem fagyott meg, mivel egyfolytában meleg víz folyt bele. Télen meg lehetett figyelni, ahogy a vízszint fölé emelkedett a pára. A halastóban pontyokat, csukákat és compókat tenyésztettek.

4.1.4. A kastély Keglevich I. József idejében való beltéri felszereltségének és elrendezésének történeti rekonstrukciója

Az inventáriumok alapján, melyek 1749. július 23-án, 1759. július 28-án és 1765. július 5-én készültek, rekonstruálni lehetett a kastély beltéri berendezését is. A társadalmilag legfontosabb teremben, a „*palotában*”, melyet ünnepi étkezőnek is használtak, egy nagy asztal volt, azon két török szőnyeg, tizennyolc börfotel, egy nagy konyhaszekrény, négy fedeles pohár, öt likőrös üvegpohár, négy festett üvegű kis abszintospohár és négy söröspohár. Kuriózumnak számított egy hajó alakú pohár, melyből hajdan Erzsébet Krisztina császárné ivott. A többi berendezéshez tartozott két kék üvegből készült kis pisztoly, egy nagy tükör, egy nagy, az egyiptomi menekülést ábrázoló festmény, egy nagy, VI. Károly császárt és feleségét ábrázoló portré és Keglevich I. József portréja abból az időből, amikor a császári személyi gárdában szolgált.

Ezután következett a „*gróf anticamerája*” egy nagy, diófa intarziával ellátott ún. angol porcelános szekrénnel, egy másik angol szekrénnel, egy egyszerű, piros bőrrel befedett kanapéval, hat kisebb székkal, melyek piros batiszttal voltak befedve és egy egyszemélyes, zöld függönyös ágygal. A falakon portrék függtek, méghozzá József apja, Keglevich I. Adám portréja, József anyja, Pethő Mária Magdolna portréja, Czobor II. Adám generális portréja, hat tájkép erdő motívummal, két gyümölcs csendélet, egy antik motívum Ovidius műveiből, egy bibliai motívumú Rebeka-ábrázolás, Mária Magdolna és szentek képei, köztük Pál, Norbert és Nepomuki Szent János. A gazdag képgyűjtemény mellett a teret különböző tárgyak egészítették ki, köztük három pár kék kávéscsésze, három fehérre festett piros tálca és egy festett virágokkal díszített tálca kávézáshoz, egy herbárium, egy korzikai flinta és két öreg kopja. A teremben egy fehér magyar zászló emlékeztetett Mária Terézia pozsonyi megkoronázására. Ezt a zászlót személyesen Keglevich I. József vitte a kezében koronázás alatt.

Pazarul berendezték a „*grófnő szobáját vagy hálószobáját*” is, méghozzá egy nagy, aranyozott keretű tükörrel, egy kétszemélyes ágygal, melyet zöldselyem-terítővel fedtek le, egy diófa intarziás kisasztallal, egy diófa intarziával ellátott ún. angol szekrénnel, öt zöld szövettel befedett székkal, egy

fekete, arany virágokkal díszített kis szekrénnyel, két ezüstözött gyertyatartóval és egy sárga pléből készített edénnyel, mely teafőzésre szolgált. A falakon a hálószoba lakója, Thavonath Teréz és a férje, Keglevich I. József portréja függött. Nem hiányozhattak a női termekben elengedhetetlen vallási képek, beleértve Jézus Krisztus, Szent Flórián, Donát, Ágoston és Teréz képmása, valamint Szent Nepomuki János kis faszobra sem.

A kastély további termeit már nem luxustárgyak töltötték meg. A „*lakáji szobában*” csupán egyszerű bútordarabok voltak. Abban a „*boltnban*” amit sáfárháznak is neveztek, többek között összeírtak egy kávéfőzőt, egy élelmiszer tárolására szolgáló ládát, és egy tea főzésére szolgáló szerkezetet. Jobban csupán a „vendégszobát” rendezték be egy nagy szekrénnyel (melynek a tetején egy olasz, téli virágokkal átszőtt doboz volt elhelyezve); egy másik szekrénnyel, amelyben tizenhét könyv volt; egy nagy, asztalszerűre épített ún. angol szekrénnyel; egy közepes nagyságú, fekete keretben lévő tükörrel; három, zöld szövettel befedett fotellal; két fekete ággyal két személy számára; egy kávéörlővel és egy spanyolfallal. Mivel egy látogatók számára szolgáló teremről volt szó, a család dinasztiahoz való hűségére a Lotaringiai Ferenc István császár és magyar ruhába öltözött felesége, Mária Terézia császárné portréja emlékeztetett. A „*szolga szobájában, a mosónő szobájában*”, a konyhában, a „*pék szobájában*” és a „*kulcsár szobájában*” közönséges használati bútorokat helyeztek el.

4.2. *Keglevich II. József időszaka*

Keglevich I. József halála után a vagyona átmenetileg közös gondozás alá került. A későbbi események eredményeképpen a tornai kastély a legidősebb fia, Keglevich II. József gróf (*1729 †1798) otthona lett, akit Mária Terézia 1767. szeptember 15-én (tehát két évvel az apja halála után) kinevezett tornai főispánná, és ezt a funkciót haláláig betöltötte. II. József azután erősítette meg társadalmi helyzetét, miután 1760 és 1765 között Bécsben működött mint kamarás a főherceg, a későbbi II. József udvarán. Tíz évet töltött diplomáciai szolgálatokban mint legátus a madridi, majd 1751 és 1752 között a szentpétervári udvarban. 1753 és 1760 között ugyanezt a posztot töltötte be az ausztriai követ, Eszterházy III. Miklós gróf oldalán.

Keglevich II. József kezdetben csupán a császári és királyi kamarás címleges posztját szerezte meg, majd 1771. szeptember 22-én az uralkodónő Grassalkovich II. Antonnal együtt kinevezte a magyar korona őrzőjének. A sokéves, dinasztia iránti hűségének (és ennek szellemében végrehajtott tetteinek) köszönhetően II. Ferenc császár 1792. december 14-én kinevezte II. Józsefet valóságos titkos tanácsossá. Később, valószínűleg egészségügyi gondok miatt II. József önként lemondott a magyar korona őrzői posztjáról, és visszaadta a koronálada kulcsait a nádornak, Habsburg–Lotaringiai Sándor Lipótnak, aki 1794. szeptember 22-én írásban is igazolta a kulcsok átvételét. Még előtte, 1794. július 7-én II. József megkapta utolsó tituluszát, még hozzá a magyar királyi lovászmester posztját, melyet a következő négy évben, egészen haláláig töltött be.

4.2.1. A kastély felújítása 1770-ben

A megszerzett magas udvari funkciók miatt Keglevich II. József idejének nagy részét főleg Bécsben és Nagyszombatban töltötte, Tornára csupán alkalmanként látogatott el. Ennek ellenére jelentősen átépíttette a régi családi kastélyt. Míg a fő, reprezentatív és lakhelyül szolgáló északi szárnyat 1770-ben majdnem teljesen lebontatta és egy teljesen új szárnyat építtetett, addig a keleti bejárati szárny csak át lett építve, illetve az egész objektumot befedték zsindelettel. Egy 1780-ban készült némileg talán túlzó összeírás szerint az említett átépítések után már tíz évvel az objektum inkább egy „romra”, mintsem egy átépített kastélyra hasonlított.

A kastély megmaradt részein 1770-ben a keleti szárnyat átépítették, amit többek között kiegészítettek egy válaszfallal és hozzáépítettek új termeket is az északi oldalra, az északi bástyához. A keleti szárnyon ki lett alakítva egy masszív kéménnyel ellátott fekete konyha, Egyúttal kiépítették a mai egytraktusú északi szárnyat lapos mennyezettel, amely helyettesítette a régi szárnyat. A díszítés nélküli termeket csak fehér festékkel festették és a lábazat fekete volt bennük. A gerendás mennyezet maradványai a mai napig csupán az északi bástya termeiben maradtak fenn. A gerendák csak egyszerű fazettákkal rendelkeztek. A felújítás főleg a termék jobb kihasználására irányult, mivel nem sikerült

feltárni semmilyen fényűző vagy dekorációs elemet, illetve díszítést sem. Az északi szárny nyugati részét a 20. században lebontották. Az építészeti fázist a mennyezeti gerendák dendrokronológiai vizsgálata alapján datálták.

Több mint tizenöt évvel Keglevich I. József halála után három fia 1781. december 1-én Bécsben megegyezett a vagyon elosztásában. Addig a legidősebb testvér, Keglevich II. József igazgatta, aki a gazdálkodásból befolyó bevételeket minden évben elosztotta a testvérek között. A vagyoneosztás egyik legfontosabb oka az volt, hogy csupán Keglevich I. Károly (*1738 †1804) házasodott meg és születtek gyerekei, és a családja biztosítása érdekében nem akart függeni II. József döntéseitől. I. Károlynak adták Encs és Ináncs egész falukat és részeket az Abaúj vármegyei Felsőfügöd (később Fügöd, ma pedig Encs része), Fulókércs és Szentandrás falukban. Továbbá egész falvakat Borsod vármegyében, köztük Debrétét, Pálfalát (ma Sajópálfala), Vámost és Viszlót. A nőtlén Keglevich II. József és II. István gróf (*1743 †1793) meghagyták maguknak közös, nem elosztott állapotban az egész földesúri Torna várost és a Torna vármegyei Barka, Udvarnok, Ájfalucska, Áj, Tornahorváti, Kápolna (ma Tornakápolna), Lucska, Újfalú, Rákó (ma Bódvarákó) egész falvakat, illetve a Borsod vármegyei Szentjakab (ma Tornaszentjakab) egész falut.

4.2.2. Keglevich II. József végrendelete

Keglevich II. József végrendeletét 1798. szeptember 10-én fogalmazta meg a tornai kastélyban. Azt kérte, hogy a testét a tornai plébániatemplom kriptájában helyezték el, amely a Szent Kereszt oltára alatt volt található. Még halála előtt a tornai uradalom szegényei között 500 forintot kellett elosztani, amit az adott templomok gondnokai voltak hivatottak elvégezni. Miután II. Józsefet eltemették, a szegényeknek kapniuk kellett további 200 forintot. Továbbá 1200 forintot hagyott hátra az új rákóvi római katolikus templom felépítésére. Ezt a halála után el is végezték, és a templomot Ávily Teréznek szentelték, aki egyben az elhunyt édesanyja, Thavonath Teréz patrónusa is volt. Ezenfelül az udvarnokai római katolikus templomának hátrahagyott 800 forintot liturgiai ruhák beszerzésére.

Mivel Keglevich II. József soha nem házasodott meg, és nem voltak legitim férfi utódai, így az örökölt és megszerzett birtokai univerzális öröksévé az egyetlen házastestvérét, Keglevich I. Károlyt választotta. A pozsonyi házat, amit anyjuk, Thavonath Teréz vett, szintén I. Károly örökölte meg azon feltétel mellett, hogy tovább csak a legidősebb fiúk örökölhettek. Másik testvére, a makáriai püspökre, Keglevich III. Zsigmond grófra (*1732 †1805) hagyta a Tokajból származó borokat, melyek a bécsi palota és a tornai kastély pincéiben voltak. Továbbá rá hagyta azt a drágakövekkel díszített dobozkát, amit személyesen Mária Terézia ajándékozott II. Józsefnek.

Végrendelete befejező részében Keglevich II. József gondolt a jobbágyaira, hivatalnokaira és szolgálóira is. Úgy döntött, hogy az uradalmain élő parasztoknak elengedi a régi, adókból származó adósságait, melyeknek a hozzávetőleges nagysága 2000 forint volt, azzal, hogy azok az ő pénzből lesznek kifizetve. Torna uradalmi prefektusának, a hűséges Felkis Antonnak 1799. január 1-től évi 600 forintos fizetést szabott, amit II. József halála után is meg kellett kapnia, amennyiben a Keglevich család szolgálatában marad. Amennyiben a prefektusát nyugdíjba helyeznék, ugyanilyen összegben kellett évente nyugdíjat kapnia. József halála után a bécsi háztartása személyzetének ki kellett fizetni egy évi fizetést. Ez konkrétan a kamarást, a vadászt, a huszárt, a szolgát és a kocsist érintette. Az elhunyt kocsisa özvegyének, aki elkísérte II. Józsefet egy diplomáciai útra Oroszországba, oda kellett adni egy körmői aranydukátot.

4.2.3. Javítási munkálatok a 18. század végén

A 18. század végén valószínűleg szükséges volt az egyes helyiségek átépítése, amit a keleti és északi szárny egyes részein boltozatok beépítése és új válaszfalak kialakítása bizonyít. A keleti szárny konyhájából eltávolították a kéményt és a helyére boltozatot helyeztek. A régi gerendás mennyezetet stabilizálták, majd vakolattal borították a peremén fabionnal. Az északi bástyát is lakóhelyé alakították, a homlokzatot új vakolattal látták el és fehérre festették.

A kastély új tulajdonosa, Keglevich I. Károly az elosztással szerzett és a testvérektől örökölt vagyonon kívül diszponált további uradalmakkal is. Ezek közé tartozott az anyjától örökölt kistapolcsányi és szolcsányi uradalom a Nyitrai és Barsi vármegyékben és birtokrészek a nagyanyja után a sztrópkói uradalomban a Zempléni vármegyében. Emiatt a tornai kastély rezidenciaszerepe átmenetileg

megszűnt. I. Károly húsz évig szolgált a hadseregben és 1766. augusztus 20-án kinevezték császári és királyi kamarássá. A testvére, Keglevich II. Károly halála után csak négy év elteltével töltötte be egy rövid időre a tornai főispán szerepét, 1802–1804 között. Ennek ellenére már nem tartózkodott Torna vármegye területén. Egyben I. Károly volt az utolsó a családban, aki ezt a tisztséget betöltötte. Végül 1802. november 1-jén a császár, II. Ferenc kinevezte az örökös országok valóságos titkos tanácsosává.

5. A kastély sorsa a 19. és 20. században

5.1. *Keglevich I. Károly végrendelete*

Keglevich I. Károly végrendeletét Bécsben fogalmazta meg, 1803. december 22-én. Testét függetlenül attól, hogy Bécsben vagy Pozsonyban hal meg, az általa kiépített kriptába kérte elhelyezni, a kistapolcsányi római katolikus templomban. Meghagyta, hogy amennyiben a halála helyszínén működnek majd ferencesek vagy kapucinusok, a kolostoruk kapjon 25 forintot arra a célra, hogy bemutassanak 50 misét a lelki üdvéért, továbbá az ottani plébánosnak kellett kapnia 50 forintot arra, hogy azt alamizsnaként szétossza a rászorulóknak között. Halála után 3 napon át az összes magyarországi uradalmán szólnia kellett a templomi harangoknak. Szintén meghagyta, hogy fordítsanak 500 forintot a uradalmain található összes plébánián a szegény parasztok és özvegyek gondozására.

Az Abaúj és Torna vármegyékben található tornai uradalom Encssel együtt Károly halála után az idősebb fia, gróf Keglevich III. Ferenc (*1777 †1811) igazgatásába kellett, hogy kerüljön. Amennyiben ez a vagyon elosztásra került volna, csak III. Ferenc és a fiatalabb fiú, gróf Keglevich János Nepomuk (*1786 †1856) között kellett elosztani. Ez érvényes lett volna a vámosi birtokuradalomra is. Az öregebb fiú átmenetileg átvette a nagyorosi uradalmat is Nógrád vármegyében, amelyet Keglevich I. Károly 32 évre szerzett meg Starhemberg József gróftól. A Nyitra és Bars vármegyei kistapolcsányi uradalom esetében meg lett engedve az öröklés férfi és női ágon is azzal a feltétellel, hogy el lesz különítve egy önálló rész a lánya, Keglevich Barbara grófnő számára (*1779 †1818). A birtoklási jogokat a férfi és női leszármazottak számára egyaránt megengedte a Zemplén vármegyei sztropkói (ma Stropkov, Szlovákia, Eperjesi kerület) uradalmon is. A pozsonyi ház esetében betartotta az elhunyt testvére, Keglevich II. József kívánságát, miszerint az csak férfiágon örökölhető. A 30 000 forint összegű adósság kifizetésében mindkét fiúnak és az egy lánynak is egyforma mértékben kellett részt vennie.

Keglevich I. Károly özvegyi rezidenciaként a feleségének, Zichy Katalin grófnőnek (*1752 †1809) a Nagyorosziban található kastélyt szánta. A feleségének ezen felül évi 8000 forintnyi apanázt szabott meg és hat lovat. Károly nem feledkezett meg az udvari személyzetéről sem. A Ripelli nevezetű szakácsnak, aki sok évig szolgált Károlyt, élete végéig tartó évi 300 forintnyi járadékot szabott meg. Fabrici Lajos római katolikus papnak, aki két fiát nevelte, 400 forintot hagyott hátra. Gálffy Istvánnak, a pozsonyi háza volt inspektorának 500 forintot hagyott hátra. Halála után komornyikjának és az udvartartása többi személyzetének fél évig még meg kellett kapniuk a fizetésüket és elvihették uruk ruháinak egy részét. Jobbágyainak minden uradalmán elengedte az adókkal kapcsolatos tartozásaikat, és meghagyta, hogy azok a saját pénzéből legyenek megtérítve.

5.2. *Zichy Katalin korszaka*

Zichy Katalinnak a Nagyorosziban található kastélyt szánta állandó lakhelyül a férje, ennek ellenére férj halála után, valószínűleg mindkét fia egyetértésével, Tornában is tartózkodott. Ennek köszönhetően a kastély történetében utoljára töltötte be a tulajdonosai rezidenciájának a szerepét. Katalin végrendeletét 1808. június 14-án diktálta le Tornában. Meghagyta, hogy amennyiben ott hal meg, a helyi templom kriptájába kell eltemetni az elhunyt sógora, Keglevich II. József mellé. Ha máshol, akkor ott, azon az adott helyen kell végső nyugalomra helyezni. A lelki üdvéért való miséket Encsben, Nagyoroszban, Kistapolcsányban, Tornán, Vámosin és Vizsolyban kérte celebrálni.

Úgy rendelkezett, hogy halála után Torna uradalom szegénysége között osszanak el 50 rajnai forintot és az encsi, vámosi és vizsolyi szegénység között szintén 50 rajnai forintot. A tornai római katolikus templom számára 500 rajnai forintot hagyott hátra. A tornai uradalom néhai inspektora, Koósa I. József lányának, Koósa Katalinnak 1000 rajnai forintot hagyott hátra. A sok éven át szolgáló

szobalánya (komornája), Schatli Erzsébet gyermekeinek 150 rajnai forintot, illetve I. József fiának, Koósa I. Károlynak 100 rajnai forintot hagyott hátra. Végrendeletében különösen odafigyelt tornai uradalma prefektusára, I. József testvérére, Koósa II. Pálra, akinek halála után még egy évig kellett fizetést kapnia. Ezen felül a sokéves hűséges szolgálatáért még hátrahagyott a számára egy régi utazó órát és egy ezüst evőeszköz készletet, amely 13 pár késből és kanálból állt.

5.3. Eszterházy Erzsébet és Keglevich III. Károly korszaka

Zichy Katalin halála után a két fia valamikor 1810. március 6. után megegyezett a szülők után fennmaradt uradalmak elosztásában. Apjuk, Keglevich I. Károly végrendeletének értelmében a tornai kastély és uradalom Keglevich III. Ferencre szállt. Ferenc korai halála után a vagyon nem hivatalosan az özvegy Eszterházy Erzsébet (*1783 †1840) grófnő kezébe került, aki egyetlen fiuk, gróf Keglevich III. Károly (*1806 †1882) gyámja volt. Írásban a régi státuszt csak 1819. december 4-én erősítették meg, az Erzsébet és sógora, Keglevich II. János Nepomuk közti elosztás során. Az új szerződés értelmében a tornai uradalomhoz tartozott Torna és néhány egész falu, konkrétan Barka, Udvarnok, Ájfalucska, Áj, Tornahorváti, Lucska, Újfalu, Szentjakab, Szádelő, illetve ide tartozott még Vizsoly falu fele.

Eszterházy Erzsébet fiával együtt Pozsonyban és Bécsben tartózkodott. Feltételezhetően rosszul gazdálkodtak, így került a tornai birtok kényszerigazgatásba, azaz szekveszterbe, annak érdekében, hogy ki tudják fizetni a felhalmozódott költségeket. A birtok Erzsébet halála után is szekveszterben maradt, sőt azután is, hogy az örökség fiára, Keglevich III. Károlyra szállt. 1842–1846 között Károly apjának másodunokatestvére, Keglevich II. Gábor gróf (*1784 †1854) lett a szekveszter kinevezett adminisztrátora, aki családjával együtt Budán és a Pest vármegyében lévő birtokokon élt. II. Gábor töltötte be a császári és királyi titkos tanácsos, kamarás tisztjét, illetve 1828–1842 között a nógrádi főispán és 1842–1848 között a magyar királyi tárnokmester tisztjét is.

5.3.1. A kastélyon végzett felújítási munkálatok a 19. század első felében

A kastélyban az utolsó nagyobb átépítés a 19. század első felében történt. A kapu és a déli bástya emeletét és a termetet, a földszinten és az emeleten egyaránt boltozták. Az emeleten a sarokba fűtőberendezés került, amely a falakon lévő nyílásokon keresztül az oldalsó termetet is fűtötte. Az emeletre egy új, kültéri lépcső vezetett. A keleti szárny két helyiségét magas kolostori boltozattal látták el. A helyiségek átfogó átalakítása az ablaknyílások és a bejáratok módosítását is jelentette, és a vakolatra sablonfestés került. Ez növényi ornamentika sormintájából áll, örvények és illuzórikus drapéria formájában.

5.4. Keglevich II. Gábor, a Wodianer család és Keglevich I. Béla időszaka

Valószínűleg valamikor az 1847. év folyamán Keglevich II. Gábor kifizette a tornai uradalommal kapcsolatos adósságokat és ezáltal az új tulajdonosává vált, miközben csak mint bevételi forrást akarta használni. Ebből az okból 1847. november 10-én szerződést kötött a pesti és bécsi gyapjúkereskedővel, Samuel Wodianerrel (*1785 †1850) és annak két fiával. A szerződés alapján a Wodianereknek bérbe adták az egész uradalmat 670 000 ezüst forintért. Wodianer zsidó családból származott, de 1841-ben áttért a kálvinista vallásra, és 1844. július 4-én nemesi rangot szerzett. A nemesektől szerzett uradalmaknak köszönhetően szerette volna megközelíteni az életstílusukat, ezért is ragadta meg az alkalmat, hogy megszerezze Tornát, akkor is, ha az elég távol feküdt Pesttől és Bécsből. A zálogjog 1847. május 1-től 1897. május 1-ig tartott. Viszont a forradalom idején, 1848–1849-ben feltételezhetően visszavonták a szerződést és a pénz is vissza lett fizetve, mivel a forradalom végén csupán II. Gábort említették Torna birtokosaként.

Valószínűleg csak bizonyos idővel Keglevich II. Gábor halála után történt meg a vagyoneosztás, amelyre eddig a levéltári anyagban nem sikerült forrásokat találni. Ebből a feltételezett szerződésből kifolyólag a tornai uradalmat Gábor legfiatalabb fia, Keglevich I. Béla gróf (*1833 †1896) kapta meg, aki a kastélyt 1868-ig birtokolta. I. Béla császári és királyi kamarás volt, később magyar országgyűlési képviselő, valamint 1886–1896 között hevesi főispán volt. I. Béla ideje nagy részét Budapesten

töltötte, a fő vidéki rezidenciája a Borsod vármegyében található szilvásvárad kastély volt. Ezt a kastélyt 1860-ban pazarul átépítette, valószínűleg Ybl Miklós tervei alapján.

5.5. A kastély javításai a 19. század végén

A 19. század végén csak kisebb építészeti beavatkozásokra és javításokra került sor, melyek főleg a homlokzatokat érintették. Az északi szárny udvari homlokzatának egy része és a keleti szárny szomszédos része megkapta az új, mostani vakolatát stukkó díszítéssel és világos okker festéssel, a párkány és a boltívek pedig fehérek lettek. Mivel a keleti oldal déli része ilyen díszítést nem kapott, ezért feltételezhető, hogy az kevésbé fontos szerepet látott el. Az új homlokzatok új tetővel egészültek ki, melynek gerendáit 1872-ben vágták.

5.6. A 20. századi javítási munkálatok

Valószínűleg a 20. század elején, amikor a kastély Solymossy Lajos báró birtoka volt, a szárnyak találkozási sarkában sokszög alaprajzú, üvegezett, fapavilont építettek. Ez a 20. század utolsó harmadáig létezett.

Az 1950-es években a kastély romokban hevert. A helyreállítás során felújították az északi szárny nyugati részét, és számos módosítást végeztek, különös tekintettel az ablakokra és a bejáratokra. Az 1990-es évektől a kastélyt már nem használták, egyre jobban kezdett lepusztulni. Nemrég új tetővel látták el, ami megállította az emlékmű fokozatos megsemmisülését.

6. Kutatási eredmények, következtetések és javaslatok

A kastély mai formájának legöregebbi részét a körfal és a két sarokhengeres bástya alkotja, amelyeket a törökellenes harcokban is ismert tornai főispán, báró és későbbi gróf, Keglevich III. Miklós (*1630 †1692) építtetett. Az épület történelmileg legkiemelkedőbb tulajdonosa Miklós ükunokája, Keglevich II. József (*1729 †1798) volt, aki karrierje elején kamarásként szolgált a két főherceg és a későbbi császár, II. József és II. Lipót udvarán. Tíz évet töltött diplomáciai küldetéseken mint legátus Madridban és Szentpéterváron. Keglevich József 1770-ben jelentősen átépítette a családi kastélyt, amikor a régi lakószárnyat majdnem teljesen aszanálták és újat építettek, valamint a keleti szárnyát is átépítették. József halála után a Keglevich család már nem használta reprezentatív célokra az épületet, ezért a 19. századi javítások inkább utilitárius jellegűek voltak.

Az előző bekezdésben felsorolt következtetések egyben a kastély történetével kapcsolatos legfontosabb információkat is képezik, mivel a 19. és 20. században való története az épület fokozatos degradálásához vezetett. Ez a jelenség főleg azzal volt kapcsolatban, hogy a rezidencia már többé nem szolgált a nemesi család lakhelyeként, csupán a hozzá tartozó uradalom igazgatási és gazdasági központjaként funkcionált. Ez az új szerepe nem igényelt különösebb investíciót, hogy az épület megfeleljen a kor reprezentatív stílusirányzatainak.

Az építészettörténeti és történettudományi kutatások megvalósítása ellenére az épület tulajdonosa az új tetőfedés biztosításán kívül nem tett lépéseket a kastély átfogó revitalizációja érdekében. A kastély tulajdonosa nem köteles közölni jelen tanulmány szerzőivel, hogy milyen céljai vannak az épülettel egy esetleges rekonstrukció után. A kastély lokalizációjából adódik az a kedvezőtlen körülmény is, hogy magas a kirekesztett közösségekből származó lakosok aránya, ami olykor a település többi ingatlanára nézve is nem kívánt hatással van. Az ilyen körülményekből adódóan szinte teljesen eltűnt a Torna vármegye néhai székhelye, amelyből tíz év devasztáció és az egyes építőelemei szétlopkodása után már csak a körfalai maradtak meg. Ezért feltételezhető, hogy a kastélyra is hasonló sors vár, amennyiben őrizetlenül marad és továbbra is szabadon hozzáférhető lesz. Feltételezhető az is, hogy egy ilyen kimenetel mellett az illetékes hatóságok végül közbiztonsági okokból mindkét épületnek a kulturális műemléki nyilvántartásból való törlését fogják kérni, és ezt követően lebontás vár majd mindkét épületre.

Összegzés

A tanulmány fő célja a tornai kastély építéstörténeti fejlődésének részletesebb ismertetése volt azokban az évszázadokban, amikor a Keglevich család bírta és használta. Ezt az interdiszciplináris kutatás által szerzett eredmények alapján volt lehetséges rekonstruálni. Eredetileg az épület a család egyik fő rezidenciájaként szolgált. Miután a nemzetség egyes férfi képviselői a 18. század folyamán elköltöztek Magyarország más részeire, a kastély elveszítette az eredeti jelentőségét. Ezután az egyes termeit csupán a hozzá tartozó uradalom gazdasági és igazgatási központjaként használták. Ennek következtében a 19. század elejétől fokozatosan elmaradt a kastély szükséges karbantartása és a 20. század első felében az eredeti épületnek több mint a fele tönkrement, majd fokozatosan eltűnt. Jelen írásunk céljai közé nem tartozott az épület 20. és 21. századi változásait részletesebben követni, amikor egyben a legnagyobb károkat szenvedték el az egyes, akkor még meglévő autentikus részei. Mivel az épület magántulajdonban van, a tulajdonos nem volt köteles közölni a tanulmány szerzőivel a jövőbeli terveit az épülettel kapcsolatban. Azonban feltételezhető, hogy az épület lehetséges felújítását nem csak az anyagi hiánya hátráltatja, de az objektum lokalizációja is, ami a helyi lakosság egy részének a fent említett hozzáállásával kapcsolatos. Ez pedig jogos aggodalmakat vet fel a kastély tulajdonosában az investíció hiábavalóságával kapcsolatban. A tanulmány mindkét szerzője helytelennek ítéli meg az épület felhasználási lehetőségeivel kapcsolatos további fejtegetéseket, esetleg példák felsorolását más kastélyok jelenlegi használatáról, mert ez nem lenne tudományos megközelítés. Ugyanis nem ismerjük a tulajdonos terveit, és a tudományos kutatók nem hagyatkozhatnak a saját véleményükre lehetséges forgatókönyveket felvázolva.

Irodalom- és forrásjegyzék

- Borovszky, S. (szerk) (1910): *Heves vármegye*. Országos Monografia Társaság, Budapest
- Ember, Gy. (1940): *A m. kir. Helytartótanács ügyintézésének története 1724 – 1848*. A M. Kir. Országos Levéltár Kiadványa, Budapest
- Fallenbüchl, Z. (1988): *Magyarország fömeltóságai*. Maecenas, Budapest ISBN 963-02-5536-7
- Fallenbüchl, Z. (1994): *Magyarország főispánjai 1526 – 1848. Die Obergespane Ungarns 1526 – 1848*. Argumentum, Budapest ISBN 963-7719-81-4
- Karczag, Á., Szabó, T. (2018): *Felvidék és Kárpátalja erődített helyei Várak, castellumok, erődített kastélyok, városfalak, templomvárak, barlangvárak, sáncok és erődök a 10. századtól a 19. század végéig 2. kötet*. Nemzetstratégiai Kutatóintézet, Budapest ISBN 978-615-5700-56-9
- Khavanova, O. (2019): *Madridtól Szentpetervárig. Gróf Esterházy Miklós, Mária Terézia első magyar karrierdiplomatája*. Századok, 153. évf., 6. szám, pp. 1123-1139, ISSN 0039-8098
- Késmárky, I., Simon, I., Pálmány, B. (2020): *Bars és Hont vármegyei nemes családok*. Heraldika Kiadó, Budapest ISBN 978-615-5592-18-8
- Konrád, M. (2015): *Zsidóságon innen és túl. Zsidók vallásváltása Magyarországon a reformkortól az első világháborúig*. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest ISBN 978-963-9627-85-7
- Kökényesi, Zs. (2021): *A udvar vonzásában A magyar főnemesség bécsi integrációjának színterei (1711–1765)*. L Harmattan, Budapest ISBN 978-963-414-873-9
- Sárközy, S. (2006): *A történeti Torna megye településtopográfiája a kezdetektől a 18. század elejéig*. Galyasági Településszövetség, Miskolc – Perkupa ISBN 963-229-817-9
- Sisa, J. (2007): *Kastélyépítészet és kastélykultúra Magyarországon. A historizmus kora*. Vince Kiadó, Budapest ISBN 978-963-9731-31-8
- H. Takács, M. (1970): *Magyarországi udvarházak és kastélyok (XVI–XVII. század)*. Akadémia Kiadó, Budapest
- Archív Krajského pamiatkového úradu Prešov. Haviarová, M., Haviar, T. *Architektonicko-historický výskum kaštieľa v Turni nad Bodvou, č. ÚZPF 4674/1*. 2015.

- Geodetický a kartografický ústav Bratislava, Ústredný archív geodézie a kartografie, poľné náčrty Turne nad Bodvou, signatúra Ab 247.
- Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár, fond Magyar Kancelláriai Levéltár, Libri regii 19, pagina 482-484.
- Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár, fond Magyar Kancelláriai Levéltár, Libri regii 47, pagina 748-750.
- Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár, fond Keglevich család (P 421), fasciculus III/3, csomó 19, numero 8, 33.
- Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár, fond Keglevich család (P 421), fasciculus III/6a, csomó 20, numero 1, 3, 5-7, 9, 10.
- Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár, fond Keglevich család (P 421), fasciculus III/20, csomó 22, numero 8, 12.
- Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár, fond Keglevich család (P 421), fasciculus III/21, csomó 22.
- Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár, fond Keglevich család (P 421), fasciculus III/22, csomó 23, numero 5.
- Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár, fond Keglevich család (P 421), fasciculus III/44, csomó 28, numero 14.
- Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár, fond Keglevich család (P 421), fasciculus III/45, csomó 28, numero 3.
- Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár, fond Keglevich család (P 421), fasciculus III/46, csomó 28, numero 7.
- Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár, fond Keglevich család (P 421), fasciculus III/48, csomó 28.
- Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár, fond Keglevich család (P 421), fasciculus III/107, csomó 43, numero 20, 24.
- Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár, fond Keglevich család (P 421), fasciculus III/108, csomó 43, numero 9.
- Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár, fond Keglevich család (P 421), fasciculus III/109, csomó 44, numero 11.
- Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár, fond Keglevich család (P 421), fasciculus III/127, csomó 49.
- Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár, fond Keglevich család (P 421), fasciculus III/129, csomó 49, numero 7, 11-14, 16, 20, 23, 24, 30, 35, 40.
- Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár, fond Keglevich család (P 421), fasciculus III/133, csomó 51, numero 9, 10, 13, 21.
- Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár, fond Keglevich család (P 421), fasciculus III/135, csomó 52.
- Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár, fond Keglevich család (egreskátai) (P 422), fiók VI, csomag II, csomó 5, numero 22, 26, 27, 29.
- Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár, fond Keglevich család (egreskátai) (P 422), szakasz II, csomag V, csomó 8.
- Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár, fond Keglevich Béla hagyatéka (P 1446), tétel 14, 15, doboz 4.

Jelen tanulmány a két szerző egy, már megjelent tanulmányának a bővített változata: Janura, T., Haviarová, M. (2019): Kaštieľ Keglevichovcov v Turni nad Bodvou. In: Kušnír J. (szerk) (2019): Šľachtické rody na východnom Slovensku v období stredoveku a novoveku. Krajské múzeum v Prešove, Prešov, pp. 48-63. Tomáš Janura szövegei az APVV-21-0371 Lesk a pád šľachty. Stratégie šľachtickej reprezentácie v dejinách Slovenska és a VEGA č. 2/0086/24 Ungaria reflorens: mediavalizmus a modernizmus raného novoveku na Slovensku projektek keretében és támogatásával készültek, amelyek a Szlovák Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetén realizálódtak.

Fordította: Szalma István, Historický ústav SAV, v. v. i.